

Stavanger Aftenblad

Lyrikk

☐ STAVANGER AFTENBLAD AFTENBLADET 07.06.2004
Side 40 - Seksjon: KulturBob Dylan
E.E.
Cummings
Gertrud Kolmar

Forfatter: Eirik Lodén

Eirik Loden ,tekst lyrikk Fritt etter Bob Dylan Bob Dylan:
En vei til din dør. 28 sanger. Til norsk ved Kjell Ivar
Sandvik. Forord av Helge Torvund. 146 sider, Wigestrands
Ryktene om poesiens bortgang er sterkt overdrevne. (Slik
f.eks.

Les også

[- Ein vismann erkjenner at han ingenting veit](#)

Stavanger Aftenblad - 22.09.2012

[Alle skal lese Kolbein Falkeid](#)

Stavanger Aftenblad - 13.06.2012

[ÅRETS FESTSPILLDIKTER - KOLBEIN FALKEID](#)

[Bofast ved flo og fjære](#)

Aftenposten - 19.05.1998

[Vis flere](#) ↕

også Forfatteren og Romanen i sin tid ble erklært døde, men mirakuløst gjenoppsto.) Lyrikken var en gang en folkekjær sjanger. Det er den fortsatt. De mest levende poetene i Norge i dag (selv om noen av dem er døde og noen ikke er norske) heter: Jan Eggum, Alf Prøysen, Cornelis Vreeswijk, Kolbein Falkeid, Evert Taube, Ole Paus, Jakob Sande, Øystein Sunde, Morten Abel, Aage Samuelsen, Halvdan Sivertsen, Petter Dass, John Lennon, Torbjørn Egner, Erik Bye, Lillebjørn Nilsen, Knutsen og Ludvigsen, Bjørnstjerne Bjørnson, Bjørn Eidsvåg, Paul McCartney, Ivar Aasen, Jørn Hoel, Lars Lillo-Stenberg, Carl Michael Bellman, Sputnik, Odd Børretzen, Åge Aleksandersen, Einar Skjæraasen, EMINEM, Elias Blix, Elton John, Finn Kalvik, Neil Young, Jahn Teigen, Gunnar Roalkvam osv. osv. Felles for alle de nevnte er at de behersker grunnleggende formkrav som takt og rim - og at de ikke først og fremst leses, men høres og synges. Så lyrikken lever - på bedehus og diskoteker, i karaokeseanser og rundt-bålet-netter.

Den er ellers et fenomen, den Dylan- og Cohen-farangen som har herjet i den hjemlige musikk- og bokheim i senere år. Til og med akademia er infisert. Eller kanskje vi etter idolenes livs- og livssynskriser heller skal kalle det en pinsevind? Lyrikere som Jan Erik Vold og Håvard Rem, musikere som Kari Bremnes og litteraturvitere som Erling Aadland tolker iallfall deres tekster med inderlig glød og eksegetisk pietet. Hva har skjedd?

Kanskje er noe av forklaringen at de rufsete hodene fra den gang omsider har nådd skjells år og alder og sitter trygt og veletablert i bekvemme lær(e)stoler og ellers bekler fremskutte stillinger i forlag og musikkbransje. Vi som har vokst opp med foreldrenes gitarspill og hese gnål utover i de små timer, vet noe om overgangen fra ungdomsopprør til mer paternalske strukturer.

Men det er neppe hele sannheten, for denne bevegelsen rekrutterer også konvertitter som er yngre enn de eldste.

En av disse er dobbeltdebutanten Kjell Ivar Sandvik (f. 1962); i tillegg til en samling med egne dikt gir han ut 28 av Bob Dylans sangtekster i norsk gjendiktning under tittelen «En vei til din dør». Utvalget er hentet fra hele Dylans karriere, fra 1960-årene og frem til i dag. Foruten Sandviks gjendiktninger og etterord inneholder boken de engelske originalene - samt et forord av Helge Torvund, proppfullt av all den private nostalgien som synes å være et obligatorisk messeledd i kultusen til den etterhvert middelaldrende delen av Dylans menighet.

Den uryddige poeten Dylan er ikke den enkleste å overføre til et annet språk. Rim og rytme, den muntlige slangpregede stilen, samt et til tider dunkelt og hermetisk billedspråk, stiller store krav til en gjendikter. Sandvik slipper fra oppgaven med litt vekslende hell. Hans løsninger er ofte oppfinnsomme, fantasifulle og røper en egen poetisk åre hos gjendikteren. Men ikke sjelden blir de altfor frie i forhold til originalen; det kan være vanskelig å kjenne igjen hele strofer. Det finnes mye å pirke på i de fleste tekstene, uten at jeg skal bruke plass på det her. Hovedintensjonen synes å være at sangene skal kunne synges på norsk; hvorvidt det har lyktes får andre hobbytrubadurer, dusjsangere og karaokeentusiaster avgjøre. Rent litterært spørres det allikevel om ikke forlag og forfatter har sluppet fra seg et litt uferdig produkt som med

fordel kunne ha vært finpusset enda litt mer - særlig siden Sandvik som sagt debuterer med to bøker. Men for Dylan-fans er denne utgivelsen trolig umistelig.

Og bevares - her er mange lyspunkter å glede seg over. Hvem kan f.eks. motstå dette:

Tenn et lys, Sankt Peter,
der hvor stormen bor.

Tenn et lys med ei hånd av jern

for all tvilen på jord,

for det haster nå,

for hver plog og hver ljà,

når ei natt har flytta inn

i det vi trodde på.

Til syvende og sist tror jeg den viktigste grunnen til Dylans og Cohens gjennomslagskraft er at disse trubadurene er noe så sjeldent som samtidspoeter som ivaretar klassiske poetiske verdier som rim, takt og strofer med et folkelig visepreg - verdier som er blitt grundig sjaltet ut i det modernistiske prosjektet, men som fremdeles har en slitesterk publikumsappell. På lignende måte har f.eks. romankunsten langt på vei avstått den gode fortelling til trivillitteraturen og fjernsynets såpeoperaer, slik mye av den «seriøse» musikken har overlatt tonalitet og melodisitet til populærmusikken. Dermed er publikum henvist til populærkulturen for å få dekket noen av sine mest basale (men ikke av den grunn primitive) behov. I en slik situasjon er det vel og bra at Dylan og Cohen er blitt funnet verdige til å opptas i den litterære kanon på kirkemøtene i såvel akademias katedraler som forlagenes børser. Men det er samtidig synd at trubadurer som disse i dag er så alene om å holde liv i noen av lyrikkens grunnverdier, at det til slutt nesten bare er musikere som bedriver poesi - eller sagt på en annen måte: som drar omsorg for poesiens musikalske livsnerve, den som så fort visner mellom boksidene, i en litteratur for litterater.

Skalder som Dylan og Cohen - og, vil mange tilføye, dagens rappe-artister - fører poesien tilbake til kontakten med dens muntlige røtter. Er det ikke slik at lyrikken ennå i dag for en stor del traderes oralt? Og altså ikke nødvendigvis slik at vi lever i en stadig mer visuell kultur?

Lekne dikt om vår og kjærlighet

E.E. Cummings: En gang om våren. Gjendiktet og med etterord av Arne Østring. 111 s. 249 kr. Cappelen
Det visuelle kan derimot stundom ta overhånd hos Dylans landsmann, E. E. Cummings (1894-1962), i den grad at diktene på sitt verste utarter til rent typografisk jåleri og effektmakeri. I slike tilfeller blir disse «virkemidlene» ornamenter på lik linje med de mest utenpåklistrede rim (som Cummings gjerne benytter til satiriske formål). I det hele tatt er han en stor humorist; og formmessig spenner diktene fra lekne typografidikt, via reglelignende nonsensvers og parodisk banale folkelige sangstrofer, til modernistiske sonetter. Etter sigende var det viktig for Cummings å være «først ute» med et grep eller knep.

Det er nettopp hva han ikke er. Allerede barokkdikterne på 1600-tallet eksperimenterte med alt fra tegnsetting og store/små bokstaver til ren typografilek. Og hans frie omgang med sonettformen har en forløper i Gerard Manley Hopkins språklige og formmessige eksperimenter på 1800-tallet. Dette er bare noen eksempler på det både naive og oppblåste ved mye av modernistenes «make it new»-doktrine. Men innerst inne var vel Cummings en ydmyk mann som innså at han dypest sett var i slekt med barokkens carpe diem-poeter som skrev om våren og kjærligheten. Alt dette gjør ham til en modernistisk klassiker (et slags paradoks i seg selv), og et fyldig utvalg på norsk er derfor høyst velkomment. I likhet med Dylan stiller Cummings store krav til gjendikterens språkfantasi, og resultatet er svært patent - såvel i de typografiske eksperimentene som i de diktene som er holdt i mer tradisjonelle former (og et pluss er det at begge disse linjene i Cummings produksjon er godt representert i utvalget). I det hele tatt et flott arbeid av Arne Østring. Hvis det er sant at et dikt får nytt liv hver gang det leses (synges, høres?) - hva skjer da i en god gjendiktning? En genial gjendiktning kan være et dårlig dikts frelse, skjenke det tilnærmet evig liv ...

To stemmer fra to kontinenter

Gertrud Kolmar: Verdener. Gjendiktet og med etterord av Wera Sæther. 60 s. 198 kr. Cappelen

Ingrid Jonker: Røyk og oker. Utvalg og gjendiktning ved Liv Lundberg. 69 s. 198 kr. Cappelen

I serien «Stemmens kontinent» (bestående av gjendiktninger av kvinnelige poeter fra det 20. århundre) introduserer Cappelen nå Gertrud Kolmar og Ingrid Jonker, to diktere som synes å ha fått en renessanse i senere år. Begge led en tragisk skjebne: den tysk-jødiske Gertrud Kolmar (1894-1943) ble deportert og døde i konsentrasjonsleir under den annen verdenskrig, og den sørafrikanske Ingrid Jonker (1933-65) tok sitt eget liv 32 år gammel. I begge disse tilfellene er jeg usikker på om det er deres eventuelle dikteriske styrke som er utslagsgivende, eller om også den rent biografiske patos spiller inn, når de i dag trekkes frem.

Hvor originale diktene i Kolmars etterlatte verk «Welten» (som her presenteres i utvalg) således egentlig er, sett i sammenheng med tidens ekspresjonistiske og orientalistiske strømninger, kan nok diskuteres. Som andre i tiden hyller hun det kontemplative Østen: «Å være uten å gjøre». Hennes «indre eksil» er enhjørningens og krystallenes fabelrike. Det er først og fremst Rilke, George og Trakl som i dag huskes fra denne epoken i tysk lyrikk (Kolmar debuterte i 1917). Sammenlignet med disse virker Kolmars rapsodiske

dikt litt bleke, all den eksotiske fargeprakten til tross. Men originalitet er ikke alt. Kolmar kan være konkret og sanselig på en «kvinnelig» måte; og de strømmende versene er velklingende og billedrike, ofte holdt i en bibelsk-profetisk stil (Jesaja og Høysangen), og med innslag av orientalske og greske myter og symboler. Jeg trives ganske godt i hennes billedverden og selskap.

Når det gjelder hennes sørafrikanske diktersøster, Jonker, må jeg derimot personlig medgi at disse diktene ikke treffer meg. Det kan ha noe med formspråket å gjøre, eller en litt beklemmende følelse av å være vitne til en privat betroelse - eller mest sannsynlig en kombinasjon: at jeg ikke føler formen forløser disse bekjennelsene til en allmenngyldig og interessant nok meddelelse. (Det kan skyldes at gjendikteren muligens ikke tar tilstrekkelig hensyn til formen i særlig de tidlige diktene.) Men heller ikke politisk korrekthet (dvs. den ukorrektheten som med tiden - i Jonkers tilfelle posthumt - blir korrekt) er nok til å gjøre en stor dikter. Det var nok snarere denne siden ved henne (den politiske rebellen), og ikke den Sylvia Plath-aktige patos ved hennes korte livshistorie, som fikk Nelson Mandela til å fremheve henne som en åndelig forløper for det nye Sør-Afrika.

Hvis derimot slike kriterier (politikk, feminisme, etnisitet, ulike offer- eller martyroller) i for stor utstrekning bestemmer forfatterutvalget i en serie som «Stemmens kontinent», er det grunn til bekymring. For i det lange løp nytter det ikke å kvinnekvote seg inn i uøddeligheten. Og jeg iallfall (her innbiller jeg meg å ha Oscar Wilde på min side) gjør ikke sikker regning med annet enn en estetisk evighet og en poetisk rettferdighet.

De mest levende poetene i Norge i dag er Jan Eggum, Alf Prøysen, Cornelis Vreeswijk, Kolbein Falkeid, Evert Taube, Ole Paus...

© Stavanger Aftenblad